Samodzielność przedszkolaka

Beata Kałużna
mgr psychologii
psychoterapeuta poznawczo-behawioralny
w trakcie szkolenia

SAMODZIELNOŚĆ PRZEDSZKOLAKA

W ramach różnych koncepcji teoretycznych człowieka często odmiennie ujmowaną jest tematyka jego samodzielności.

Niezależnie jednak od tego, samodzielność interpretuje się jako:

- *uzyskanie niezależności od otoczenia społecznego;*
- *zdolność do samoregulacji i samosterowania;*
- *pewien poziom dojrzałości społecznej;*
- *kompetencje do realizacji zadań życiowych;*
- *osiągnięcie własnego ideału samodzielności* (Kuszak K., 2006, s.11).

Rola rozwoju samodzielności dziecka we wczesnym dzieciństwie

Rozwój samodzielności w okresie wczesnego dzieciństwa ma szczególnie istotne znaczenie – jest to czas w którym u dziecka **formują się zręby osobowości autonomicznej**. Ponadto należy zaznaczyć, iż samodzielność dziecka w tym okresie, obejmuje nie tylko samoobsługę ale także sferę kontaktów interpersonalnych (rówieśnicy), emocji, funkcjonowania w sytuacjach zadaniowych (choć podstawowe kompetencje).

„Samodzielność jest niezwykle istotną dyspozycją dziecka, która warunkuje jego kolejne sukcesy życiowe, umożliwia podejmowanie różnorodnych zadań życiowych i ról społecznych: roli ucznia, członka drużyny sportowej, kolegi itp." (Kuszak K., 2006, s.33).

Samodzielność człowieka ma charakter dynamiczny.

W dniu naszych **narodzin** jesteśmy **całkowicie zależni od otoczenia społecznego** (matki, ojca, opiekunów), w którym przychodzimy na świat. **Z każdym dniem** jednak , dzięki staraniom owych dorosłych stymulujących nas do rozwoju, stanowiących dla nas modele samodzielności i bycia dojrzałym, autonomicznym członkiem społeczeństwa, **stopniowo nabywamy niezależność w kolejnych aspektach życia – na nowych płaszczyznach, aż osiągniemy całkowitą samodzielność w okresie dorosłości** (będziemy niezależni, odpowiedzialni i świadomie kierujący własnym życiem).

„Istotą rozwoju samodzielności jest osiągnięcie takiego poziomu, który pozwoli osobie dorosłej na pełne i wartościowe funkcjonowanie w trzech kręgach: rodzinnym, towarzyskim i zawodowym" (Kuszak K., 2006, s.33).

Idąc zaś dalej, przez ową dorosłość do wczesnej starości, wielu z nas w wieku senioralnym musi z niej zrezygnować, traci ją w pewnych aspektach życia, płaszczyznach.

Samodzielność przedszkolaka

Płaszczyzny samodzielności

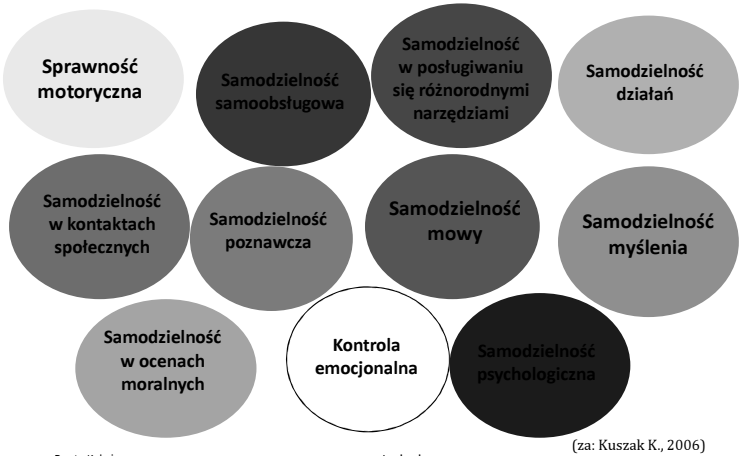

(za: Kuszak K., 2006)

Wg B. Zazzo (za: Kuszak K., 2006, s. 147):
„pomyślne podjęcie zadań szkolnych wymaga odpowiedniego poziomu kontrolowania siebie w połączeniu z pożądanym poziomem jego samodzielności".

W wieku przedszkolnym dziecko ma za zadanie **nabywanie samodzielności praktycznej** oraz rozwijanie i doskonalenie różnych umiejętności.
U sześciolatków działania otoczenia (rodziców, wychowawców) mające pomóc mu w tym, powinny być intensyfikowane, aby przez zwiększone wymagania w stosunku do nich z równocześnie poszerzaną oddaną im kontrolą nad własnymi działaniami, mogli osiągnąć niezbędny poziom samodzielności, by ruszyć z nim w świat nowych wyzwań – do szkoły.

Czynniki wpływające na rozwój samodzielności u dzieci

I. **Czynniki endogenne (wewnętrzne)**
- wyposażenie biologiczne;
- samoświadomość;
- potrzeby;
- wola;
- umiejscowienie kontroli;

II. **Czynniki egzogenne (zewnętrzne):**
- świadome oddziaływanie środowiska;
- niezamierzone oddziaływanie środowiska.

„Specyficzny splot, układ tych czynników tworzy indywidualny kontekst rozwoju każdego człowieka, sprzyja lub utrudnia osiąganie autonomii".

Za: Kuszak K. (2006), s.37

Rola środowiska rodzinnego w rozwoju samodzielności u dziecka

Rodzina jest **pierwszym i głównym środowiskiem wychowawczym** dziecka. **Dlatego** to **wpływ jej członków** (zw. rodziców) **na** małe **dziecko jest najbardziej znaczącym.**
„Rodzice są najważniejszymi modelami samodzielnych zachowań , a poprzez preferowany styl oddziaływań wychowawczych **wpływają na bogacenie zasobu doświadczeń dziecka, stymulują rozwój jego niezależności, inicjatywy poczucia osobistego sprawstwa lub hamują spontaniczny zapał dziecka do samodzielnego działania, gromadzenia indywidualnych oświadczeń, przyczyniając się do rozwoju jednostki biernej, bezradnej, zagubionej w swoim otoczeniu"**
(Kuszak K., 2006, s. 8).

Samodzielność przedszkolaka

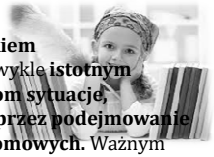

Skoro środowisko rodzinne jest ważnym czynnikiem Stymulującym rozwój samodzielności dziecka, niezwykle **istotnym** jest, **by rodzice świadomie stwarzali swoim pociechom sytuacje, w których będą ją nabywali. Ma to miejsce m. in. poprzez podejmowanie przez nie i wypełnienie określonych obowiązków domowych.** Ważnym jest aby zakres tych działań ustalić wcześniej z dzieckiem, wyjaśnić ich cel (poco, czego go nauczy), sposób realizacji oraz ustalić konsekwencje na wypadek ich niewykonania.

Drugim środowiskiem, odgrywającym ważną rolę w rozwoju u dziecka niezależności, jest **przedszkole**. Stąd na jego terenie powinny mieć one możliwość podejmowania samodzielnych zadań oraz niezależnych ról. Środowisko to jest dodatkowo korzystnym, gdyż **stymuluje rozwój samodzielności dziecka na różnych płaszczyznach oraz dzięki naśladownictwu bardziej niezależnych kolegów, współpracy z innymi czy bycia nauczycielem dla słabszych.**

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Etapy rozwoju samodzielności człowieka wg K. Kuszak

Tabela 1. Rozwój samodzielności człowieka (za: Kuszak K. (2006), s. 36)

L.p.	Nazwa etapu	Wiek	Osiągnięcia
1.	**Samodzielność lokomocyjna**	**1 r.ż.**	Nabywa umiejętność „samodzielnego pokonywania przestrzeni i osiągania przedmiotów". Bez pomocy innych może dotrzeć w różne miejsca, „poznawać i eksplorować otoczenie". Staje się więc wolne od bezpośredniej rodzicielskiej kontroli i opieki w trakcie zdobywania, poznawania świata.
2.	**Samodzielność elementarna**	**2-3 r.ż.**	„Samodzielnie zaspokaja swoje podstawowe potrzeby, wykonuje podstawowe czynności samoobsługowe, a także zasadnicze działania na rzecz innych osób, sygnalizuje swoje stany emocjonalne, odkrywa i próbuje działać zgodnie z własną wolą". W różnych sytuacjach codziennych uniezależniło się więc w najbardziej podstawowym zakresie od dorosłych.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

L.p.	Nazwa etapu	Wiek	Osiągnięcia
3.	**Samodzielność praktyczna**	**3-4 do 6-7 r.ż.**	„Zdolne do samodzielnego celowego działania i realizacji własnego planu działania, wykonuje czynności z zakresu samoobsługi i działań na rzecz innych". Jest więc w stanie świadomie kierować własną aktywnością oraz czynić przygotowania do niej i wpływać na końcowy rezultat (efekt). Osiąga niezależność w praktycznym działaniu.
4.	**Samodzielność poznawcza**	**7-8 do 11-12 r.ż.**	Aktywność zdominował czynnik intelektualny. Dziecko potrafi wykorzystywać uprzednie doświadczenia i świadomie sterować swoją aktywnością oraz ponosić skutki własnych decyzji i działań.
5.	**Samodzielność refleksyjna**	**13-14 do 17-18 r.ż.**	Osoba staje się zdolną do poddawania świadomej analizie swoich działań, przewidywania ich konsekwencji, brania pod uwagę różnych możliwych rozwiązań; „wstępnie konstruuje wizje własnego przyszłego życia", uświadamia sowie przeżywane emocje i nimi kieruje, „opierając się na nich, lepiej poznaje siebie, a na podstawie refleksji i przemyśleń, określa własna tożsamość".
6.	**Samodzielność autonomiczna**	**od 18-19 r.ż.**	„świadomie realizuje własny indywidualny model życia", postępuje według ustanowionego przez siebie kodeksu norm i wartości, potrafi „wychodzić poza utarte schematy działania, zachowuje autonomię w kontaktach z innymi osobami".

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Badania dr Kingi Kruszak nad rozwojem samodzielności u przedszkolaków (4-6 r.ż.)

Determinanty rozwoju samodzielności u dzieci – wnioski z badań:

- **zakres dotychczasowych doświadczeń dzieci** (pełnione role, reakcje opiekunów na demonstrowaną samodzielność, możliwości własnych niezależnych wyborów);
- **wzory dostarczane dziecku przez środowisko oraz bycie modelem samodzielnych zachowań dla innych** („obserwacja i naśladowanie samodzielnych zachowań otoczenia" (np. rodziców, rodzeństwa, krewnych, wychowawczyni, sąsiada, kolegi) oraz stanowienie modelu dla innych , np. młodszego brata, kuzyna itd.)**;**
- **bycie najstarszym dzieckiem w rodzinie** (liczne obowiązki, najmniejsze uprzywilejowanie)**;**
- **styl kontaktów rodziców z dzieckiem – wyzwalający samodzielność** (rodzice w większym stopniu krytyczni niż pobłażliwi ale nieograniczający inicjatywy dziecka, aranżujący mu liczne sytuacje, w których będzie mogło nabyć różne indywidualne doświadczenia) (Kruszak K. (2006), s. 147)**.**

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Samodzielność przedszkolaka

Osiągnięcie samodzielności w okresie dzieciństwa jest istotnym warunkiem pomyślnej realizacji kolejnych zadań rozwojowych. Od świadomości pedagogicznej rodziców i wychowawców zależy, na ile dziecko rozwinie swój wewnętrzny potencjał, w jakim stopniu stanie się niezależne od otoczenia

(Kuszak K.,(2006), s. 151).

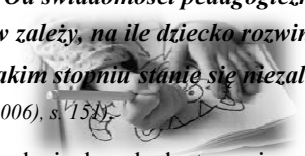

Kluczowe zadanie dorosłych stanowi wspieranie rozwoju dziecka. Niezwykle cenną pomoc może stanowić dla nich w tym poniższa myśl Marii Montessori:

Pomóż mi zrobić to samemu!

(Holstiege, 1991, s. 16).

Teoria Lwa Wygotskiego

Centralne pojęcie w jego teorii – **STREFA NAJBLIŻSZEGO ROZWOJU**.

Strefa najbliższego rozwoju – stanowi różnicę tego, co dziecko **wykona samodzielnie i tego, co** potrafi **przy pomocy.**

Poziom aktualnego rozwoju – to, co dziecko **zrobi (potrafi) samo.**

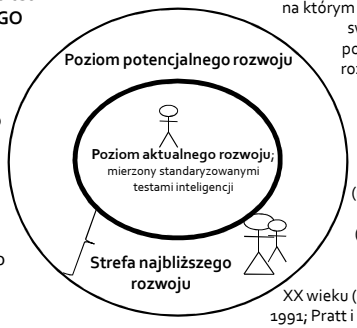

Interakcja społeczna – „tło, na którym dziecko może wykazać swoją inteligencję" oraz podstawowy mechanizm rozwoju jego inteligencji. Dzieci nabywają wiedzę i „narzędzia intelektualnej adaptacji" w kontakcie z innymi ludźmi (małe dzieci – głównie – z rodzicami) (Vasta R. (1995), s.391). Badania prowadzone w latach 80- i 90-tych XX wieku (np. Diaz, Neal i Vachio, 1991; Pratt i in., 1988) potwierdziły, że przy odpowiedniej pomocy osoby dorosłej , dzieci często są w stanie zrobić zadania, których nie są w stanie wykonać samodzielnie (za: Vasta R. ,1995).

Wspieranie – metoda nauczania ; polega na dostosowaniu przez dorosłych poziomu świadczonej dziecku pomocy do poziomu aktualnego jego funkcjonowania, motywując do samodzielności.

Poziom I – wyraźne, bezpośrednie instruowanie dziecka (dziecko nie radzi sobie samodzielnie)

Poziomy końcowe – „bardziej pośrednie i wymagające formy pomocy" (dziecko „zbliża się do samodzielności")

„Wspieranie to efektywna metoda nie tylko osiągania doraźnych sukcesów, lecz także wpajania zdolności niezbędnych do samodzielnego rozwiązywania problemów w przyszłości" (Vasta R. (1995), ss 391-392).

ROZWÓJ PSYCHOFIZYCZNY DZIECKA 3-6 R.Z.

WYBRANE ASPEKTY

Większość dzieci osiąga poszczególne umiejętności we wskazanym przedziale czasowym, zaznaczonym na tabelkach zamieszczonych na dalszych stronach prezentacji.

Pozwólmy naszym dzieciom pokazać je, doskonalić, nabyć w nich pełnej samodzielności!!!

Nie osiągnie ono tego, jeśli będziemy je w tym wyręczać!!!

Drogi Rodzicu/Opiekunie! – przeznacz trochę więcej czasu na wykonywanie ze swoim dzieckiem czynności samoobsługowych (choć nie tylko; płaszczyzn, na których Twoje dziecko musi nabyć niezależność jest znacznie więcej – slajd 5).

Stosując metodę ***Wspieranie*** (slajd 15), pokaż mu najpierw, jak wykonać daną czynność, następnie np. wykonaj ją z nim za pomocą jego rączek, kolejny raz np. udzielaj mu tylko wskazówek słownych. Kiedy taka pomoc nie będzie już potrzebna, pozwól dziecku działać całkowicie samodzielnie i ciesz się osiągniętym przez niego kolejnym aspektem niezależności! Jeżeli czynność jest złożona, podziel ją na etapy i ćwiczcie, jak powyżej – za pomocą metody ***Wspieranie*** każdy jej etap, by na końcu Wasza pociecha osiągnęła autonomię w całej czynności.

Stwarzajcie im możliwości pochwalenia się swymi umiejętnościami – np. proście ich o wykonanie dla Was różnych rzeczy – np. przyniesienie kapci, podstawka pod kubek itd., angażujcie w domowe aktywności i obowiązki (np. gotowanie, sprzątanie) itd..

W tabelach podkreślono przykładowe osiągnięcia rozwojowe dziecka w konkretnej sferze, które warto od nich egzekwować.

Samodzielność przedszkolaka

3 rok życia (25-36 mieś.) ROZWÓJ MOTORYCZNY

Motoryka duża:	Motoryka mała
❑ sprawnie chodzi i biega; ❑ pewnie trzyma przedmioty w czasie chodzenia; ❑ stoi 2-3 sekundy na jednej nodze; ❑rzuca, kopie i próbuje łapać piłkę; ❑ jeździ na trójkołowym rowerku; ❑ samodzielnie wkłada i zdejmuje niektóre części garderoby.	❑ rysuje |, —, ┼, ●; ❑ buduje wieżę z 8 klocków; ❑ posługuje się łyżką, widelcem i kubkiem; ❑ samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne; ❑ wkłada klocki różnego kształtu do właściwych otworów.

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), s. 52 i 54.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

3 rok życia (25-36 mieś.) ROZWÓJ MOTORYCZNY

Praksja oralna - *zdolność wykonywania złożonych celowych ruchów mownych*

- znaczny ↑ liczby słów wypowiadanych przez dziecko – rozumianych przez odbiorcę;
- doskonalenie ruchów narządów artykulacyjnych (szybsze, bardziej precyzyjne);

⬇

- ↓ ilość uproszczeń, matatez, substytucji;
- w mowie zazwyczaj brak już tylko głosek dziąsłowych z wyjątkiem „l" (nie wszystkie głoski realizowane są jeszcze poprawnie – rozwój systemu fonetyczno – fonologicznego trwa);
- *niektóre głoski mogą być lekko zmiękczone ale typowe dziecięce miękkie mówienie stopniowo zanika.*

za: J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007).

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

3 rok życia ROZWÓJ SPOŁECZNY I EMOCJONALNY

- Coraz częściej wie czego chce;
- Postawienie na swoim – ważniejsze od osiągnięcia pożądanego przedmiotu;
- Konflikt między potrzebą miłości i opieki a niezależnością;
- Jeżeli ktoś udaremni realizację jego planu, pomysłu – wszczyna bunt;
- Obrona swej cennej niezależności.
- Trening czystości - zakończony.
- *Kiedy rzuca się na ziemię, robi to niemal teatralnie. Napad złości ma być przede wszystkim komunikatem. Dziecko patrzy rodzicom prosto w oczy. Prowokacyjnie pokazuje, że może ich wyprowadzić z równowagi napadem furii, który tylko ono potrafi opanować. (…) Jeśli rodzice ustąpią zachciance malucha, złość mija zwykle, jak ręką odjął (s. 65).* – ucieka się do tego, gdy nie wie już jak osiągnąć cel.

Brazelton T.B., Sparrow J. D. , 2012.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

4 rok życia (37- 48 mieś.) ROZWÓJ MOTORYCZNY

Motoryka duża:	Motoryka mała
❑ *wchodzi i schodzi po schodach krokiem naprzemiennym;* ❑ *sprawnie kopie i rzuca piłkę;* ❑ *łapie piłkę przedramionami, przyciskając do siebie;* ❑ *potrafi podskoczyć, przeskoczyć przez przeszkodę i zeskoczyć z niej.*	❑ *odwzorowuje* —, |, ●, ┼, ■ *czy* ▬; ❑ *rysuje po śladzie;* ❑ *usprawnia samoobsługę;* ❑ *zamalowuje powierzchnię kartki lub jej wyznaczony fragment (bez precyzyjnego trzymania się w ramach wyznaczonych granic).*

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), s. 57 i 58.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Samodzielność przedszkolaka

4 rok życia (37- 48 mieś.) ROZWÓJ MOTORYCZNY

Praksja oralna
▪ mowa dziecka rozumiana przez odbiorcę;
▪ ↓↓ilość uproszczeń, matatez; dalej występują jedynie substytucje (zazwyczaj – niektórych głosek dziąsłowych);
▪ w mowie słyszalne są głoski dziąsłowe („sz”, „ż”, „cz”, „dź”) z wyjątkiem „r”.

za: J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007).

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

4 rok życia (37- 48 mieś.) ROZWÓJ MOWY

Oczekiwane umiejętności 4-latka w zakresie rozwoju mowy
▪ *stałe bogacenie słownictwa, budowanie zdań rozwiniętych i złożonych;*
▪ *rozwój systemu fonetyczno-fonologicznego (pojawienie się głosek dziąsłowych - oprócz „r”);*
▪ *częste używanie wyrazów nazywających cechy – wzrost liczby przymiotników i przysłówków;*
▪ *spadek liczby neologizmów dziecięcych i błędów gramatycznych;*
▪ *wiek pytań – lawinowo wzrastająca liczba pytań, pojawienie się pytania DLACZEGO?;*
▪ *swobodne nazywanie relacji przestrzennych wyrażeniami przyimkowymi.*

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), s. 190.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

4 rok życia (37- 48 mieś.) ROZWÓJ SPOŁECZNY I EMOCJONALNY

Oczekiwane zachowania społeczne 4 – latka
✓ zdolność rozumienia i respektowania zasad społecznych obowiązujących w grupie;
✓ początki umiejętności współdziałania;
✓ pojawienie się nowych emocji, głównie wstydu, zakłopotania, dumy i zazdrości;
✓ umiejętność uczestniczenia w zabawach tematycznych i grach z regułami;
✓ wzrost zdolności językowych, w tym umiejętności nazywania emocji swoich i innych;
✓ początek zdolności do reakcji odroczonych i umiejętności kontrolowania swoich ekspresji.

za: J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007).

Utożsamianie się raz z matką, raz z ojcem.
*Potrafi teraz z większą wnikliwością ocenić skutki swojego zachowania, rozumie jego konsekwencje, rozróżnia dobro i zło (*Brazelton T.B., Sparrow J. D., 2012, s. 70.) .
Przeraża go możliwość stracenia panowania nad sobą. Należy im pomóc zrozumieć różnicę między światem udawanym a realnym (udawanie walecznych bohaterów; nie rozumie - *śmierć - nieodwracalna*).

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

5-6 rok życia ROZWÓJ MOTORYCZNY

Motoryka duża:	Motoryka mała
❑ *nowe umiejętności: taniec, pływanie, jazda na nartach, rowerze, łyżwach itp.;* ❑ *zdolność powtarzania sekwencji ruchowych;* ❑ *stanie na 1 nodze z zamkniętymi oczami;* ❑ *skoki ze skakanką.*	❑ *pełna samoobsługa;* ❑ *umiejętność tworzenia rysunków tematycznych;* ❑ *precyzyjne ruchy dłoni.*

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), ss 61-62.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Samodzielność przedszkolaka

5-6 rok życia ROZWÓJ MOTORYCZNY

Praksja oralna
▪ 6 r. ż. – system fonetyczno-fonologiczny - w pełni ukształtowany; - poprawna realizacja wszystkich głosek (także „r”); -dziecko prawidłowo wypowiada wszystkie sekwencje dźwięków (charakterystyczne dla języka macierzystego – mówionej polszczyzny).; ▪ *wzrost zdolności narracji;* ▪ *początki kształtowania się wiedzy metajęzykowej;* ▪ *znaczny wzrost kompetencji komunikacyjnej;* ▪ *swobodne operowanie elementami słownikowymi i gramatycznymi systemu językowego.*

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), s. 190.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

5-6 rok życia ZABAWA

Zabawy z regułami, gry planszowe – pojawia się rozumienie reguł językowych proponowanych zabaw oraz świadome przystosowanie do nich swoich reakcji.

5-6 rok życia ROZWÓJ SPOŁECZNY I EMOCJONALNY

Oczekiwane zachowania społeczne 5-6-latków
✓ *wzrost znaczenia autorytetu osób innych niż rodzice;* ✓ *pełna zdolność do zabaw tematycznych;* ✓ *silne poczucie tożsamości płciowej;* ✓ *dalszy rozwój moralny.*

J. Cieszyńska, M. Korendo, (2007), s. 257.

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Bibliografia

- Brazelton T. B., Sparrow J. D. (2012) *Dzieci pełne złości* Sopot: GWP
- Cieszyńska J., Korendo M. (2007) *Wczesna interwencja terapeutyczna* Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków
- Holstiege H. (1992) *Model Montessori Grundsätze und aktuelle Geltung der Montessori Pädagogik,* Freiburg
- Kuszak K. (2006) *Dynamika rozwoju samodzielności dziecka w wieku przedszkolnym* Wydawnictwo Naukowe WAM, Poznań
- Vasta R., Haith M.M., Miller S.A. (1995) *Psychologia dziecka* Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa
- Zawadzka D. *I ty możesz mieć super dziecko*

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl

Zdjęcia - źródła

1. http://www.rossnet.pl/GalleryImages/Photos2/17-04-12/thumb31_9039296.jpg
2. https://encryptedtbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTKF04JIDRl9h7u3pXOdyG0nIhHAg0qEk1HDYTOgT5_Ocs5zxwVw
3. https://encryptedtbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSgCEi0xDGWV5RzcJOfaKyXOGBVrizyqp3BfjaCY8tonkMjCq55g
4. https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQ5rxgSPC8N2-pKG0BUD2XwlMXG7U
5. UALFVmDAnoa3dkMC6lh0O
6. http://www.przedszkole.tk/wp-content/gallery/wakacyjny-tydzien-w-przedszkolu/wp_20130703_087-1024.jpg
7. http://www.google.pl/imgres?start=114&sa=X&biw=1280&bih=642&tbm=isch&tbnid=H8IRhfjlAyX0hM%3A&imgrefurl=http%3A%2F%2Fwww.dzieciaki.net.pl%2Fwychowanie%2Fuczymydziecisamodzielnosci%2F&docid=sP_iMpbWEjnXIM&imgurl=http%3A%2F%2Fwww.dzieciaki.net.pl%2Ffoto%2Fsykossa_l.jpg&w=390&h=235&ei=tYvUUsnPMMbg7QbUmoDIAQ&zoom=1&ved=0CFYQhBwwGzhk&iact=rc&dur=1028&page=6&ndsp=23
8. https://encryptedtbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcS6jHYlnP6iqYeLWVrzh8DIpmnr6wKDezo6z0CD6FphcNEk-twK
9. http://www.spbudziszewko.republika.pl/programywszkole_pliki/image047.jpg
10. http://kobietamag.pl/wp-content/uploads/2011/06/samodzielnosc.jpg
11. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSKyuw-p-YDSQ_I2SAYz6NKIhK2QDGu3OBrWbODJPN3x8OCcI
12. https://encryptedtbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRnoLWPXXCyOTgDjFZwMRHgVJ_Hm27CtsU8o4VQYX9nEtu9Y1e
13. http://bi.gazeta.pl/im/1/8217/z8217711Q.jpg
14. http://dlalejdis.pl/media/images/stories/kobieta/mama/dziecko_toaleta.jpg
15. https://encryptedtbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQf1pLyUUwBx3fDjnpwfUauWtV0r7y_r31zJaPV57z4kUnkW3V
16. https://encrypted-tbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcST1t_mxkZhsRfGbVgP9bJJzSU9DGB15UIVG3ANiIxIz_j9PnKm

mgr Beata Kałużna www.terapiapb.pl